

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради Бердянського
державного педагогічного
університету
від 23.08.2019 р., протокол № 01

РИТОРИКА

(назва освітнього компоненту)

ПРОГРАМА

обов'язкової навчальної дисципліни

підготовки	<u>бакалаврів</u> (назва ступеня вищої освіти)
спеціальності	<u>014 Середня освіта (Українська мова і література)</u> (шифр і назва спеціальності)
освітньо-професійної програми	<u>Середня освіта (Українська мова і література). Англійська мова</u> (назва освітньо-професійної програми)

Бердянськ, 2019

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Володимир НИЦЕТА, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри української мови та славістики

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету 20.06.2019 р., протокол № 08.

ВСТУП

Програму обов'язкової навчальної дисципліни «Риторика» укладено відповідно до освітньо-професійної програми «Середня освіта (Українська мова і література). Англійська мова» підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є професійна підготовка сучасного вчителя української мови до роботи в закладах загальної середньої освіти України в площині організації ефективної та оптимальної мовленнєвої поведінки.

Міждисциплінарні зв'язки:

Філософія. Забезпечує методологічні основи риторики, зокрема є важливими такі положення філософської науки:

- концептуальні положення сучасної риторики як філософської дисципліни (зв'язок з онтологією, діалектикою, етикою, естетикою, неопозитивізмом, постпозитивізмом тощо);
- зв'язок мови та свідомості, мови та мислення;
- філософська теорія пізнання, згідно з якою шлях до істини проходить етапи чуттєвого та раціонального пізнання й завершується на практиці (гносеологія, епістемологія, доксологія).

Філологія. Лінгвістика. Забезпечує використання даних мовознавчих наук (лінгвістики тексту, фонетики, фонології, графіки, орфографії, лексикології, морфології, синтаксису тощо).

Психологія (загальна психологія, вікова психологія, педагогічна психологія, психологія мовлення, психологія спілкування тощо):

- закономірності психічної діяльності людини, що є основою розуміння тих психічних процесів, які відбуваються під час оволодіння мовленням;
- формування психічних процесів пам'яті, уяви, почуттів і психічних якостей особистості; вікові особливості учнів;
- розвиток психіки людини у процесі виховання та навчання; проблеми управління засвоєнням знань, формуванням вмінь і навичок; психологічні фактори, що зумовлюють успішність навчання, стосунки між учнем і вчителем, індивідуально-психологічні характеристики школярів; мотивація діяльності учнів у процесі оволодіння мовленнєвою діяльністю;
- процес володіння та оволодіння мовленням, взаємозв'язок зовнішнього та внутрішнього мовлення, якості вербальної пам'яті, закономірності усного й писемного мовлення;
- види і засоби спілкування.

Дидактика:

- використання дидактичних принципів у навчанні риторики;
- використання методів, прийомів і засобів навчання;
- організація активної діяльності учнів у засвоєнні нових знань й оволодінні вміннями, управління освітнім процесом, стимулювання активності учнів, залучення школярів до планування своєї діяльності, саморегулювання навчання.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Мета:** 1) з'ясувати концептуальні положення сучасної риторики; 2) формувати знання про сучасні підходи до організації комунікативної й риторичної діяльності в освітньому процесі й застосовувати їх у власній педагогічній діяльності з метою підвищення ефективності навчального процесу й отримання високих освітніх результатів відповідно до вимог демократичного постіндустріального суспільства; 3) виробляти у студентів професійні навички, пов'язані з комунікативною й риторичною діяльністю; 4) формувати у студентів уміння розробляти й запроваджувати алгоритми й правила раціональної, доцільно організованої педагогічної діяльності в контексті мовленнєвої поведінки.

1.2. Завдання:

- сформуванню уявлення студентів про закони й принципи риторики, специфіку організації комунікативної й риторичної діяльності в ЗЗСО, методи, засоби, форми, форми організації навчання в контексті риторики;
- виробити професійні вміння й навички, пов'язані з мовленнєвою поведінкою й риторичною діяльністю, спрямовані на особистісно орієнтоване, розвивально-креативне навчання школярів;
- сформуванню вміння студентів здійснювати діагностику мовленнєвого розвитку учнів, контроль та оцінювання їх навчальних досягнень з погляду риторики;
- виробити в студентів уміння й навички використовувати досягнення сучасної риторики у власній практиці;
- ознайомлення з процесом створення публічних промов і вдосконалення публічного мовлення;
- залучення студентів до риторичного знання й риторичної практики з метою:
 - швидкого встановлення контактів із людьми;
 - формування вмінь генерувати ідеї й точно оформлювати їх у мовленні;
 - встановлення з оточенням взаєморозуміння;
 - ознайомлення з етикою мовленнєвої поведінки;
 - формування мовленнєвої відповідальності.
- формувати уміння ефективного мовленнєвого впливу;
- формування вмінь і навичок оптимального мовлення.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **знати:**

- концептуальні положення сучасної риторики;
- закони й принципи риторики;
- категорії сучасної риторики;
- риторичну теорію мовленнєвої поведінки;
- психологічні й риторичні особливості контакту з аудиторією;
- створення публічних промов і вдосконалення публічного мовлення;
- риторичні засоби вербальної й невербальної поведінки;
- неприпустимі риторичні засоби педагогічного впливу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **вміти:**

- використовувати досягнення сучасної риторики у власній практиці;
- застосовувати концептуальні положення сучасної риторики у власній педагогічній діяльності з метою підвищення ефективності навчального

процесу й отримання високих освітніх результатів відповідно до вимог демократичного постіндустріального суспільства;

- реалізовувати в освітньому процесі комунікативну й риторичну діяльність;
- розробляти й запроваджувати алгоритми й правила раціональної, доцільно організованої педагогічної діяльності в контексті мовленнєвої поведінки;
- реалізовувати мовленнєву поведінку й риторичну діяльність, спрямовані на особистісно орієнтоване, розвивально-креативне навчання школярів;
- здійснювати діагностику мовленнєвого розвитку учнів, контроль та оцінювання їх навчальних досягнень з погляду риторики;
- здійснювати ефективний мовленнєвий вплив;
- реалізовувати оптимальну мовленнєву поведінку й гармонізувальний діалог.

Основні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

<p>ЗК 8. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК 9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК 10. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>СК 6. Здатність вільно володіти українською мовою, адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі фахової і міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах.</p> <p>СК 8. Здатність використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й породження зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній та письмовій формах українською мовою, володіти методикою розвитку зв'язного мовлення учнів у процесі говоріння й підготовки творчих робіт.</p>	<p>ПРУ 2. Володіє комунікативною мовленнєвою компетентністю з української мови, здатний удосконалювати й підвищувати власний компетентнісний рівень у вітчизняному та міжнародному контексті.</p> <p>ПРУ 7. Володіє основами професійної культури, має здатність створювати й редагувати тексти професійного змісту державною мовою.</p> <p>ПРК 2. Ефективно спілкується в науково-навчальній, соціально-культурній та офіційно-ділових сферах; виступає перед аудиторією, бере участь у дискусіях, обстоює власну думку (позицію), дотримується культури поведінки й мовленнєвого спілкування.</p>
---	--

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС / 90 годин.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1

Змістовий модуль 1. Концептуальні положення сучасної риторики.

Тема 1–2. Сучасна риторика, її категорії.

Сучасна риторика, її категорії. Риторика – наука, майстерність, мистецтво. Основні поняття (категорії) класичної риторики. Основні розділи класичної риторики. Сутність і компоненти поняття «риторична формула». Аргументація.

Змістовий модуль 2. Мовленнєва поведінка людини в контексті сучасної риторики.

Тема 3–4. Сучасна риторика. Риторичні здібності сучасної людини.

Риторика – наука, майстерність, мистецтво. Основні поняття (категорії) класичної риторики. Риторичні здібності сучасної людини.

Тема 5. Закони сучасної загальної риторики.

Закон гармонізувального діалогу. Закон просування й орієнтації адресата. Закон емоційності. Закон задоволення.

МОДУЛЬ 2

Змістовий модуль 3. Сучасна риторика та її закони.

Тема 6–7. Риторика й мовленнєва поведінка людини.

Мовленнєва подія та її складники. Мовленнєва дія (мовленнєвий акт) та типи мовлення. Принцип гармонії мовленнєвої події. Вимоги до поведінки мовця.

Змістовий модуль 4. Контакт із адресатом.

Тема 8–9. Концептуальні положення класичної риторики. Риторика і її застосування в різних галузях.

Основні розділи класичної риторики. Сутність і компоненти поняття «риторична формула». Риторика і її застосування в різних сферах.

Тема 10. Контакт з адресатом. Почуття аудиторії.

Контакт як психологічне поняття. Почуття аудиторії й засоби його виховання. Розмовність мовлення як засіб установлення контакту з аудиторією. Зоровий контакт. Голосовий контакт. Способи розвитку комунікативності.

МОДУЛЬ 3

Змістовий модуль 5. Риторика в змісті мовної освіти в профільній школі.

Тема 11–12. Шкільний аспект риторики. Практична риторика в шкільних програмах і підручниках (10–11 кл.).

Програми з української мови для 10–11 кл. (рівень стандарту; профільний рівень). Підручники з української мови для 10 кл. (рівень стандарту). Риторичні вправи в шкільній мовній освіті.

Змістовий модуль 6. Риторичний виступ перед аудиторією.

Тема 13–14. Методика підготовки до публічного виступу.

Риторичне мовлення. Вимоги до публічного виступу. Методика та етапи підготовки промови. Промова як дослідження. Підготовка до виступу з риторичним мовленням. Вибір теми. Фактори успіху теми. Складання плану. Процес збирання матеріалу. Запис промови. Розмітка тексту знаками партитури. Тренування.

Тема 15. Риторичний практикум: публічний виступ.

3. Рекомендована література

Базова

1. Коваленко С. М. Сучасна риторика: навч.-практ. посіб. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 184 с.
2. Методика навчання риторики в школі: навч. посіб. / авт.-укл. В. А. Нищета. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 200 с.
3. Нечволод Л. І., Паращич В. В. Риторика: зб. навч. і контр. вправ та завдань: 10–11 кл. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. 176 с.
4. Нищета В. Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 340 с.
5. Нищета В. А. Риторичні засоби та їх роль в усному мовленні вчителів-словесників. *Педагогічна риторика: історія, теорія, практика*: колект. моногр. / О. А. Кучерук, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, С. О. Караман та ін.; за ред. О. А. Кучерук. Київ: КНТ, 2016. С. 134–153.
6. Онуфрієнко Г. С. Риторика: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл.. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
7. Основи ораторського мистецтва: практикум / уклад. О. І. Когут. Тернопіль: Астон, 2005. 296 с.
8. Українська мова: 10–11 кл.: програма: профільний рівень. 2017 р. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58818/> (дата звернення: 11.09.2017).
9. Українська мова: 10–11 кл.: програма: рівень стандарту. 2017 р. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58800/> (дата звернення: 11.09.2017).

Допоміжна

10. Байсара Л. І. Опорний конспект лекцій з курсу «Риторика»: посібник. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2005. 23 с.
11. Бобылев Б. Г. Практикум по риторике: метод. пособ. Орел: ОрелГТУ, 2002. 68 с.
12. Голуб И. Б. Риторика: учитесь говорить правильно и красиво: учебник. Москва: Омега-Л, 2010. 405 с.
13. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі: монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2008. 400 с.
14. Голуб Н. Б. Самостійна робота студентів з риторики: навч.-метод. посіб. Черкаси: Брама-Україна, 2008. 232 с.
15. Єлісовенко Ю. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. Київ: Атіка, 2008. 204 с.

16. Жадан Л. Вправи з риторики для учнів на основі спадщини В. Сухомлинського: міні-посібник. *Бібліотечка журналу «Все для вчителя»*. Травень, 2004. № 10. 30 с.
17. Зубанова С. Г. Риторика: учеб. пособ. Москва: [б. и.], 2003. 32 с.
18. Клочек Г. Риторика: навч-метод. комплекс для філологіч. фак-ів. *Дивослово*. 2002. № 8. С. 15–18.
19. Кнэхт Н. П. Лекции по курсу «Риторика». Москва: МИЭТ, 1999. 18 с.
20. Кропивко І. В. Риторика: навч. посіб. Дніпропетровськ: Пороги, 2003. 68 с.
21. Мацько Л. І. Риторика: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. 2-ге вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 311 с.
22. Павлова Л. Г. Спор, дискуссия, полемика: книга для учащихся ст. кл. сред. школ. Москва: Просвещение, 1991. 127 с.
23. Педагогическое речеведение: словарь-справочник / сост. А. А. Князьков; под ред. Т. А. Ладыженской и А. К. Михальской. Москва: Флинта; Наука, 1998. 312 с.
24. Пінчук Ю. В. Риторика, культура та техніка мовлення вчителя-логопеда: навч.-метод. посіб. К.: КНТ, 2007. 92 с.
25. Риторика: практикум: метод. пособ. / сост. М. И. Гураль. Черновцы: Рута, 2004. 43 с.
26. Рождественский Ю. В. Теория риторики: учеб. пособ. для вузов / под. ред. Аннушкина В. И. Москва: Флинта; Наука, 2005. 512 с.
27. Рождественский Ю. В. Принципы современной риторики. / под. ред. Аннушкина В. И. Москва: Флинта; Наука, 2005. 176 с.
28. Сагач Г. М. Риторика: навч. посіб. для студентів серед. і вищ. навч. закл. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2000. 568 с.
29. Сокіл Б. Риторика: зб. тестових завдань. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 208 с.
30. Стернин И. А. Практическая риторика: курс лекций: учеб. пособ. для студентов высш. учеб. завед. Воронеж: Академия, 2005. 272 с.
31. Филиппов А. В. Сто пятнадцать приемов ораторской речи: учеб. пособ. по курсу «Риторика» / под общ. ред. Федулина А. А. Москва: ГАСБУ, 1998. 56 с.
32. Чибісова Н. Г., Тарасова О. І. Риторика : навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 228 с.

4. Методи навчання

Словесні	монологічні	розповідь пояснення лекція	інформаційна проблемна з елементами бесіди з розбором конкретних ситуацій
	діалогічні	бесіда навчальна дискусія робота з книгою	
Наочні	спостереження ілюстрування демонстрування відеометоди		
Практичні	вправи різних типів ситуаційне моделювання		
Репродуктивні	відтворення катехізічна бесіда		
Проблемно-пошукові		проблемне викладання самостійна робота узагальнення розв'язання проблемних завдань аргументування рішень взаємоопитування алгоритмування	від знання до проблеми від проблеми до знання
Методи за логікою руху змісту навчального матеріалу			
	дедуктивні	індуктивні	
	традуктивні	конкретизація	
	аналіз	синтез	
	узагальнення	систематизація	
	порівняння		
Методи стимулювання та мотивації навчання			
	дискусії (пізнавальні, навчальні)		
	мозкова атака		
	імітаційні вправи		
	рольове та ігрове моделювання		

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

6. Система оцінювання.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90–100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
78–89	добре		B (добре)
65–77			C (добре)
58–64	задовільно		D (задовільно)
50–57			E (задовільно)
35–49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1–34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни